

ACC. NR M. 13569: 1-14.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Småland* Upptecknare: *Ingeborg Johansson, Markaryd*
Härad: *Sunnebo* Berättare: *uppteckn., se även sid. 4!*
Socken: *Markaryd* Berättarens yrke: _____
Uppteckningsår: *1955* Född år _____ i _____

Jakt och djurfångst. s. 1-14. Lu F 101.

Skriv endast på denna sida

Luf 101

1

Fakt och djurfängel.

I mitten av 1800-talet torde det inte hava varit någon sällsynt förreelse då en eller fleras vargar, visade sig i denna skogrika trakt. Eftersom det i denna trakt och för öfrigt i hela samhället härad, var glesk bebyggt vid denna tid, tycks vargarna hava trivts förträffligt och orsakat skadegärelse i icke så liten utsträckning. Säkerligen voro dessa "bestar", som de kallades alla årstider lika ofrörliga att träffa, för både människor och husdjur. När man antur att under den tiden då djuren, får och kor betade i utmarkerna, hade de mest möjlighet att göra skada i bygden. Icke underligt, att man försökt alla till buds stående medel för att bliwa berött denna förfärliga landplåga som den verkligen då för tiden räknades till.

"Hemgig som en varg" eller "glupsk som en varg", äro uttryck som användas i dagligt tal och härstamma säkerligen från den tiden, då man var mera bekant med skadegärarna i frågan.

Det berättas att de helst uppträdde i flock och hade naturligtvis då största möjlighet att tillgodogöra sig bytet, som

i många fall icke var somäsket. Ett får, rivet av vargen,
(ulven) förekom mycket ofta, här och där men icke så sällan hörde
man tulas om att också en ko hade fallit offer för dessa blod-
törstiga bestar. Vi ett sådant tillfälle voro de i regel flera och
då de hade valt ett sådant stort djur till offer för sin glupsk-
het, gingo de till anfall med list och beräkning. Sedan bokstafat
hade blivit lagom uttröttat av det ideliga kappandet omkring
det, passade de på att jagu ut den i ett härr eller älla, där kon
hade varit för att försvara sig, och här gjorde säkert rovdjurens
processen kort.

Säkerligen gjorde man allt för att bliva av med dessa
rovdjur och såcken voro givetvis många, enligt vad som
berättas. Att lägga ut ätel och att en vaktiskt väntade på
ett gynnsamt tillfälle, var mycket vanligt. Skalljakter
anordnades också i rätt stor utsträckning, då det gäller
denna feakt. Det låg ju i alles intresse att bliva av med
dessa odjur och därför var det just ingen som drog sig för
att hjälpa till, med detta, såväl spännande som kanske

farliga örenthys. Genom kungörelse i kyrkan fingo skaktens folk reda på när och var, skalljakten skulle sättas igång. Eftersom ingen anmanas finnes kvar i lund som varit med om en dylik skalljakt, är det omöjligt att i detalj framställa hur man gick till väga, för att uppnå ett lyckat resultat. Så mycket är emellertid klart, att drev-karlarna bildade kedja, med icke allt för långt avstånd från varandra, för att vara tillhand om situationens visade sig att bli allvarlig. Enligt överenskommelse med skyttarna, hade man drev-karlarna på sin lott att jaga fram djuren, till det pass, där man ansåg att de måste passera och där det var lämpligt att skjuta dem. Någon annan utrustning än varsin rejäl knötpök, för drev-karlarna, var det troligen icke frågan om, ty det egenkliga ansvaret låg givetvis på skyttarna. Att dessa vara vana och färdiga jägare, säger sig själva och att det var män från bygden, därans rådes icke något tvivel. Resultatet av skalljakt anordnad för varj. lund givetvis vara både bättre och sämre, men sist gång man hade anordnat skalljakt,

var enligt vad Landskingsman Högst Lundin berättar någon gång på 1860-talet och då sköts en stor karrarg, på Bomme-
snys i Ekshult. Detta räknades som ett gott resultat för anstäng-
ningarna, ty vid denna tid hade vargbeskändet minskats betydligt.
Andra sätt att förgöra vargar tillämpades också, i ganska stor
utsträckning. Ett gräva en djup grop nägonstans i utmarkerna,
där man iakttagit vargspår, var mycket vanlig förr. Med stor
försiktighet lästes groppen, så att den illmariga vargen i många
fall lät sig lura och gå i fällan, vars lockbek gämnar var en levande
höna, som man offerade på kuppen. Dessa varggropar, voro
genetvis väl inlägnade, så att endt beledigat kommo i närheten.
Den som ger sig tid att ströva omkring i markerna, skall snart
bli en vass dylika fördjupningar, här och där och ett allmänt
antagande är, att de härstamma från den tiden då vargarna
huserade i våra bygder.

Ännu så sent som år 1867 såg man vargar i bygden.

Om detta, är bekräftat av Lundin och här får han själv ordet.

4/ Då min mor var 12 år gammal såg hon med sin far

på ett stockholms kyll Putseryd. På stora områden går vägen genom skogsmark och detta var ju ett gynnsamt tillhåll för såväl vargar som andra vilda djur. Bäst som lasset skred fram i sakta mak började orarna (man körde på den tiden med orar) vandra och hade liksom förkänning, av dessa oherliga djur. Plötsligt uppenbarade sig två vargar i en skogs dunge, "lilla där" sade man, till flickan, som inte blev så litet förskräckt. Densbättre hade han en grej med sig på lasset och med denna slog han några kraftiga slag på stockarna, härav blevo vargarna skrämda och slog till flykten.

Sedan dess har aldrig någon varg visat sig i dessa bygder, så vitt man vet, och ett allmänt antagande är, att såväl järnarägar som den tätare bebyggelsen på vissa håll, har gjort livet odrägligt för dessa glupska skadedjur.

5 Vargens nära släkting mickel (räven) har heller inte så gott ord om sig i denna trakt. Tyvärr, har denne varken av egen drift behagat att fly, eller att man lyckats på andra sätt utrota stammen, ty det berättas bland jägarefolk att här i trakten både

varit och är mycket gott om råv. Så länge vargen busserade
omera skoninglöst i våra bygder, sålades mindre om råven chur-
den fanns även då. Först sedan vargen hade kommit på återlig,
sätte man igång med att mera allmänt fanga råv.

Den äldsta metoden i frågan om att fanga råv, här vara råvsax.
En sådan fanns på alla större ställe och man menade att den
var mycket effektiv. Dessa råvsaxar voro såkligen hängjorda
om någon bysmed som hade praktik här och där på landsbyggen
fjäll.

Utan spårer, som skvallrade om råven hade gått fram, kunde
den främste råvjägaren känna på lukten, var det passade att
sätta ut gillret. Fanns det en myggestarb i närheten så passade
det utmärkt att lägga ned saxen där, med något för råvens
smakligt lockbel. på. Man vet med säkerhet att råven många
gänger låt sig lura och gå i fällan, trots den stora illmarigheten
som behärskar råven.

6 Aldrig har man här hört talas om att man använt skalljakt
för råv, varken större eller mindre, men eftersom råvjakt både

för att nu betraktade som ett spännande nöje, kände det att
der hustrunden tog fram börsen och sade: "Ja, gå en rört ut
skånen i så ser ännu ja kan få en rört". Detta betyder i över-
sättning, jag går till skogen för att se om jag kan få tag i någon
rört. Att jaga råvar, med drivande hund, är säkerligen något omdömt
för yngre tid, men däremot vid åtel lär kunna varit ganska
ullmönst. Enligt vad far berättade oss gång, föll tre stycken råvar
offer för samma lockbete. Man hade slaktat en kalv och den
unge sauen på stället, bad att få inmanmätet av kalven för
att med detta locka fram råvar. Detta beviljades ju och så lade
han ut det i närheten av badugården. Genom en glugg i logväggen
kunde han se, när råven kom och efter att ha suttit där ett par
timmar, kom han verkligen och fick en smäll så att han stöp
ögonblikligen. Detta stimulerade den unge mannen, till att
försöka igen och efter ungefär två timmar, brakade ännu
ett skott och den andra råven låg där. För tredje gången
gick han ut, men då var kl: 12 på natten och det dröjde
inte länge, förrän den tredje råven också var försparrad till

sällare jaktmarker. Inne ett annat sätt att jaga när fåckom-
förr. Jägar hade sett en när bygga in under en sten och man
antog att här måste vara ett "rävshie", som det kallades.

Då satte man igång att elda omkring stenen, för att rökens skull
skrämma ut rävsan (rävshonan) och eventuellt ungarna
och så skulle naturligtvis jägaren vara tillreds med bössan och
knäppa dem.

Torgen undrar på att man iakttog alla möjliga sätt och medel,
för att bli av med dessa djur, som både vargar och rävar
varit och är. Bara den var, det måste ha varit att skicka ut
de små spår - ättningararna i skogen, för att ofta (rakta)
får och fåckadur. Sådana småbarn ansågs inte att de
till något annat och därför skulle de dagen igenom följa
djuren i skogen. Vi kunna ju mena att sådana småbarn
inte hade minsta möjlighet att i någon mån följare djuren,
varken för varg eller räv, men det lär nog inte heller ha
varit frågan om. Om de möjligen fingo syn på en sådan
där best, skulle de blåsa i en näverlur, som de alltid hade

kall hands. Vid detta fjäs, som höides länga vägar kommo
byens folk i rörelse och man gjorde allt för att freda sina fjäs.
Den lodfjäs, som förekommit i denna trakt är man inte rikligt
på det klara med, men rent omöjligt är det inte, ty de gamla
salade mycket om dessa djur och det måste i så fall vara
mycket länge sedan och dessutom voro de nog sällsynta, ty
det var väl bara något enstaka exemplar, som hade uppen-
barat sig och man antog att detta måtte ha varit ett
lodfjäs.

Idet är frågan om jakt i äldre tid, eller före skedskiftet, låt
något inte älg, ha förekommit åtminstone inte nämnvärt.

Möjligen fanns älgen ännu då, men var säkerligen mycket sällsynt
och att jaga älg i den stilen som är vanlig i vår tid, var
det alltså inte tal om. Visserligen vet man med säkerhet, att
någon älg fälles i denna bygden, för omkring fyrtio
år sedan och eftersom det var på storlig tid, salade man
mycket om dessamma. Älgen hade kommit in på jägarens
ägor och därför tog han tillfället i akt och sköt den.

Väl nedluddad blund kis och massa, ömmod. han vid mörkrets
inkrott avkännat det lyckade resultatet, som han menade. Mycket
riktigt kom han också, försedd med lyulbar och lykte, men
före honom varo två andra män, som hade hört skottet och
anade att något var i görningen. Men därn om hans försening,
när dessa båda stiga fram just när han är färdig att draga iväg
med lasset. Iersbättre gjorde man allt för att få saken nedkystad,
och säkerligen fick skytten en minnesbete, så att en sådan
händelse aldrig upprepaden.

Älgbeståndet har betydligt ökat de sista fjugo åren, i våra bygdar
och fastän man varje år skjuter fyra-fem stycken, är det numera
icke sällsynt att en älgfamilj skyller fäbi, så pass nära att man
mycket väl kan se dem.

Samma förkällande är det med rådjuren, de förekomma ganska
mycket i denna trakt. De närmaste åren omkring sekelskiftet,
hade danska herrar, köpt jakten på flera ställen, här i skogs-
bygden och varje år vid samma tid komma de för att jaga.

10 och att rådjuren, för dem varo av särskilt intresse minns man

lydligt här i bygden. Vid denna tid hade det blivit modernt med jakthund och både detta sätt, och så kallad klappjakt allmän på den tiden. Unga pojkar, som var raske i benen, lades för att springa i skogen och klappa i händerna, så att villen skrämdes upp. Härmed underlättades arbetet såväl för hundarna, som de främsta jakt herrarna. Dessa jakt torde väl hava varit uteslutande nöjesjakt, liksom för ännu längre tillbaka, då självraste kungen Trars den femtende, gjorde frakten den äran, med ett besök med avsikt att jaga. På Tanjö näs, (en plats 5 km härifrån) lär han hava uppehåll sig någon tid, med sitt sällskap. Här hade man bland annat ordnat dans- tillställning, för att göra det trevligt för kungen och hans sällskap. Här fingo också bygden flickor dansa med kungen, vilket var något som högt uppskattades.

Utom kuddjur, jagades givetvis också hare och fågel vid dessa nöjesjakter och alla jägarna i bygden lärde sig många nya tips, av dessa främsta herrar i fråga om tillvägagångsätt, vid all slags jakt, vet man med säkerhet. Det hade nu blivit mera

allmänt att hålla sig med jakthund och traktens unga män voro vid denna tid mycket intresserade av att jaga.

Hadde man haft sådan tur tex. en spårsmådag, att skjuta en svensk hare, (både tysk och svensk har funnits här), så menade man att det var ett gott resultat och den unge mannen förklarade ganska utförligt, hur det hade gått till.

Den gamla ingrodda ovilja, mot allt slags vilt, som känne-
tecknades. lundbygdens folk föra, började också vid denna
tid så småningom att försvinna och man kunde nu förmå
sig att taga ihu med tex. en hare, som ansågs särskilt värdelig
i äldre tid. Däremot vill det synas, som om man i stort sett
hade haft större sympati för tex. fjäder, som födoämne, dy. en
sådan stor fågel, kunde nog vara värd bevärel, menade man.

12 Då det gäller fjäderfä i den här trakten, var det nog mycket
allmänt att "skjuta på stubb", som det heter. Då havren står
i skylan, ute på legarna kommer gärna fjädrarna fram i
grynningen, för att smaka på, har då jägaren kommit i
förlid och satt sig på lämpligt ställe gick det lätt att överrumpla.

Sjöderna då han intog sitt morgonmål. Ett annat sätt med
hand på 'ryppflög', har också tillämpats i fråga om sjödjurjakt,
och med blott nattetid, jagade man både sjödjur och orre.

Den aktiva jägaren gick då i skogen i skymningen och såg
efter var fåglarna satte sig och senare på brädden, gick han dit
med blott eller lykta, av skenet härifrån blest de så förvillade
att de ej kom sig för att flyga, utan jägaren kunde med
lätthet träffa dem. Orren jagades ungefär på samma sätt
som sjöderna, men det berättas att man vid orrejakt också
använde sig av bulvar. En sygarre, killeverkad av svart tyg
kunde ibland vara så förvillande lik en verklig orre, att
man ej undrar att fåglarna kunde taga fel och låta sig dras.
Bjältet sattes upp på en stång och just då, man menade att det
var lämpligt att skjuta. Till kom nu orren av nyfikenhet
och jägaren som satt väl gömd passade på tillfället, att ge honom
lön för besväret.

13 Satta förde nu vara i hvarudsak de djur som jagades i
äldre tid i den här trakten, främst en del rovfåglar som man

14

också gärna köll efter. In dessa lär väl ugglan och höken
vara de, som ansågs för att vara mest skadliga.

Träskor och skator sköts nog också, en och annan gång, men
det lär att ha varit mest för att öva sig i jakt, enligt vad
det berättas.

Strängt kan man påstå att bönder i allmänhet befattade sig
med jakt och det är inte frött, utan att dessa betraktade sysslan
i fräga, som mindre hederlig. Därför sålde man helst jakten,
till någon mera aktiv jägare, ty sådana fanns här ju i
bygden. Dessaingo nog behålla det skjutna, i det egna
hushållet, ty det var inte lönt att komma och bjuda ut
något villt, då för tiden, eller så länge bönder och andra hade
denna inrotade vilja mot allt villt och följaktligen inte
förmädde inse jaktens stora betydelse för folkförföringen.